

ԳՈՐԾՈՒՆԵՆՑ ԿԵԱՆՔԸ:

Ռուզվիլի *)

Սօսելով ձեզ, արեմտեան ամենամեծ քաղաքի մարդկանց և այն նահանգի մարդկանց, որ տուեց մեր երկրին Լինքոնը և Գրանտը, մարդիկ՝ որոնք զերազանցաբար և որոշ կերպով պարունակում էին, ինչ որ Ամերիկական և Ամերիկացոց բնաւորութեան մէջ, եւ ուզում եմ քարոզել ձեզ ոչ թէ անարդ հեշտասիրութեան մի վարդապետութիւն, այլ զործունեայ կեանքի վարդապետութիւնը, ճշնութեան ու աշխատութեան կեանքը, ջանքի ու փութի կեանքը, քարոզել յաջողութեան այն ամենաբարձր տեսակը, որը տրւում է ոչ այն մարդուն, որը պանկանում է միայն հեշտ, խաղաղ կեանք, այլ այն մարդուն, որը չի քաշւում կամ փախչում վտանդից, դժուարութիւնից, դժան աշխատութիւնից և որը դրանց միջոցով է, որ ձեռք է բերում վերջին փառաւոր յաղթանակը:

Ծոյլ-խաղաղաղ կեանքը, այն հեշտ կեանքը, որը յատուկ է գալիս միայն մեծ-բարձր ձգտման վեհմ ցանկութեան և ուժի պակասութիւնից, այնքան անարժան է մի ազգի, որքան մի անհատի: Եւ խնդրում եմ միայն, ինչ որ ամեն մի ինքնայարգ Ամերիկացի պահանջում է իրանից և իւր գաւազնիւրից, նայել պիտի պահանջուի բնհանուր Ամերիկացի Ազգից: Ձեզանից ժրք սովորեցնում է իւր գաւազին, թէ հեշտասիրութիւնը, խաղաղութիւնը նրա ամենաառաջին խնդիրը, նրա ձգտման նպատակակէտը պիտի լինի: Ինք, Չիքակոցիք՝ այս քաղաքը

*) Նոյն վերնագիրը կրող գրքից հանած այս կարը բնորոշում է աշխարհիս ամենամեծ հանրապետութեան անուանի նախագահի հայեացքները, որոնք տիպիկ են իմպերիալիզմի հովերով բռնուած բուրժուական դեմոկրատիայի ոգին եւ հասկանալու տեսակէտից: Ինչպիսիք՝ Էպիբնատիստիք հովերիալիզմի դադափաբը մոդովրդականացնելու համար նոյն Ռուզվիլի կողմից որ այնքան սառն և զգոյշ պատասխան տուաւ... Հայկական դատի տիթոյի Եւ դեռ գտնւում են մեզանում լարտաբին միջամտութիւն՝ առապելներով թշուառ ժողովրդին մոլորեցնողները:..

մեծ էք չինած, դուք, իլինոյիսի մարդիկ, ձեր մասը, ձեր պարտականութիւնը կատարած էք Ամերիկան մեծացնելու համար, որովհետեւ դուք ոչ քարոզում էք և ոչ փորձում այդպիսի մի վարդապետութիւն ունենալ: Դուք ինքներդ գործում էք և ձեր զաւակներին գործել տալիս: Եթէ դուք հարուստ էք և ձեր ազգին արժանի, ձեր զաւակներին կսովորեցնէք, որ նրանք իրենց պարապ ժամերը չալիտի վատնեն ծուլութիւնով, որովհետեւ իմաստութեամբ գործածած պարապ ժամերը, նշանակում է նրանք որ ունին այդ, ազատ լինելով իրենց ապրուստի համար գործելու հարկաւորութիւնից, աւելի պարտական են պարապուելու մի տեսակ չվճարող գործով—գիտութիւնով, գրականութիւնով, արուեստի հետախուզութիւնով ու պատմական հետախուզութեամբ, այնտեսակ գործերով, որոնց մենք շատ կարօտութիւն ունենք այս երկրի մէջ և որի յաջող յառաջ տանելը պատիւ պիտի բերէ մեր ազգին: Մենք չենք սքանչանում վախկոտ խաղաղասիրի վրայ: Մենք դժայլում ենք յաղթական ձգտումներ ունեցող մարդու վրայ, այն մարդու վրայ, որը երբէք իւր զբաղումն չի խաբում, որը պատրաստ է իւր բարեկամին օգնելու համար, և որը ունի այն առնական յատկութիւնները, որոնք հարկաւոր են իրական կեանքի, կռուի մէջ յաղթող լինելու համար:

Չաջողուելը վատ է, բայց աւելի վատ է երբեք չաշխատել յաջողուելու: Այս կեանքի մէջ մենք ոչինչ չենք ձեռք բերում առանց աշխատութեան: Ներկայիս մէջ աշխատելուց ազատ լինելը, ցոյց է տալիս որ անցեալում եղած է խիստ աշխատութիւն: Մի մարդ կարող է գործելուց ազատ լինել այն ժամանակ միայն, երբ ինքը կամ իւր նախահայրերը անցեալում գործել են բարի նպատակով: Եթէ այդպիսով գնուած ազատութիւնը գործածուի ուղիղ կերպով և մարդը շարունակէ գործել, թէև տարբեր կերպով, իբրև գրող կամ գեներալ, իբրև հետախուզող, քաղաքագէտ կամ ադվէյտիւր, նա ցոյց է տալիս, որ արժան է իւր հստատութեանը: Բայց եթէ նա այդ ընական գործից ազատութեան շրջանը գործ է ածում ոչ թէ պատրաստութեան, այլ զուարճութեան համար, թէև գուցէ անմեղ զուարճութեան, նա ցոյց է տալիս, որ ինքն միայն արգելք է երկրիս երեսի վրայ, և նա անկասկած կերպով անյարմարեցնում է իրեն իւր ընկերների դէմ իրեն պաշտպանելու, եթէ այդ անելու կարիքը չզգացուի: Հեշտասէր կեանքի վերջը բաւականացուցիչ չէ. և բոլորից վեր, այդ մի կեանք է, որը անյարմար է դարձնում նրանց՝ որոնք հետևում են իրեն, աշխարհիս մէջ մեծ գործեր կատարելու համար:

Մի առողջ դրութիւն կարողէ գոյութիւն ունենալ միայն այն ժամանակ, երբ մարդիկ ու կանայք, որոնք կազմում են դրան, վարում են ժաքուր զօրաւոր և առողջ կեանք, երբ երեսները սովորում են, որ նրանք չպիտի փախչեն դժուարութիւնից, այլ յաղթել աշխատեն, հեշտութիւն չփնտռեն, բայց իմանան ինչպէս պէտք է յաղթութիւն ձեռք բերել աշխատութիւնով և վտանգի ենթարկուելով: Մարդը պէտք է ուրախ լինի մի մարդու գործը անելու, համարձակելու, հանդուրժելու և աշխատելու, իրեն պահելու և իրենից կախում ունեցողներին հոգալու: Կինը պէտք է լինի տանտիրիկն, տնայինի ընկերը, շատ առողջ գաւազնների իմաստուն և աներկիւղ մայրը: Դօղէ իւր մի ուժեղ ու մեղմադճոտ գրքի մէջ խօսում է «ծննդեան երկիւղի մասին»-ներկայում երիտասարդ կնոջ սոսկման մասին: Եթէ այդպիսի բառեր կարելի է գրել ճշմարտապէս մի ազգի մասին, այդ ազգը փտած է մինչև իւր արմատը: Երբ մարդիկ վախենում են գործից—վախենում են արդար պատերազմից, երբ կանայք վախենում են մայր լինելուց, նրանք կորստեան ճանապարհի վրայ են և լաւ է որ նրանք բնաջինջ լինին երկրիս վրայից, ուր նրանք նախատինքի արժանի են այն մարդկանց ու կանանց կողմից, որոնք զօրեղ, քաջ և վհահանձն են:

Այդ ինչպէս վերաբերում է մի անհատի, նոյնն է և մի ազգի համար: Անարդ ու անարդար է ասել, թէ ուրախ է այն ազգը, որ պատմութիւն չունի: Երիցս ուրախ է այն ազգը, որ փառաւոր պատմութիւն ունի: Շատ լաւ է համարձակուել մեծ գործեր կատարելու, փառաւոր յաղթանակներ տանելու, թէև դժուարութիւնների հանդիպելով, քան թէ խղճադրների շարքը դառնալու, որոնք ոչ զուարճանում են և ոչ տանջում: Որովհետև նրանք սպրում են աղօտ լոյսի մէջ, որը ոչ յաղթութիւնը գիտէ և ոչ յաղթուիլը: Եթէ 1861-ին մթութիւնը սիրող մարդիկ հաւատային, թէ խաղաղութիւնը բոլորի վերջն է և յատերազմն ու ճիգը բոլորից վատ է, և իրենց հաւատացածի պէս գործէին, մենք հազարաւոր կեանքեր ազատած կլինէինք, մենք միլիոնաւոր դուրներ խնայած կլինէինք: Եւ բացի արիւն ու գանձ խնայելուց, որը մենք այն ժամանակ թափեցինք, մենք շատ կանանց սրտերը կտորիւց կազատուէինք և շատ տներ աւերումից կպրծացնէինք և մենք մեր երկիրը կխնայէինք այդ ամօթու տառապանքի ամիսներից, երբ թուում էր թէ մեր բանակը միայն ջնջուելու է արշաւում: Մենք կարող էինք խոյս տալ այդ բոլոր տանջանքից, միայն փախչելով աշխատանքից: Եւ եթէ մենք այդպէս խուսափէինք,

մենք ցոյց տուած կլինէինք մեր փոքրոգութիւնը և մեր ուրիշ մեծ ազգերի շարքում դասուելու անյարմարութիւնը: Պէտք է փառք տալ մեր հայրերի արեան մէջ երկաթ գտնուելուն համար, այն մարդկանց համար, որոնք Լինքոնի իմաստութիւնը պաշտպանեցին և սուր ու հրացան կրեցին Գրանդի բանակի մէջ: Թող մենք այն մարդկանց զաւակներս, որոնք իրենց հաւասար ցոյց տուեցին այն մեծ օրերին, թող մենք այն մարդկանց զաւակներս, որոնք մեծ քաղաքական պատերազմը յառաջ տարան մինչև յաղթական վերջաւորութիւնը, մեր հայրերի Աստուծուն փառք տանք, որ խաղաղութեան զգուշի խորհուրդը մերժուեցաւ, որ չարաչարանքը, ու կորուստը, յուսահատութեան ու տխրութեան սեւութիւնը անհրկիւղ կերպով դիմադրուեցաւ և չարչարանքի տարիները հանդուրժուեցան. որովհետև վերջում գերութիւնը ջնջուեցաւ, միութիւնը վերահաստատուեցաւ և հզօր Ամերիկական Հասարակապետութիւնը, նորից իբրև պատկաւոր թագունհի դրուեցաւ ազգերի մէջ:

Մենք՝ հերկայ սերունդս, այն խնդիրներին դիմադրելու չենք, որոնց դիմադրեցին մեր նախահայրերը, բայց մենք մեր խնդիրները ունենք, և վայ մեզի եթէ պարտազանց գտնուինք: Մենք չենք կարող եթէ նոյնիսկ ուզենք էլ, Ձինաստանի դերը խաղալ և բաւականանալ մեր սահմանի մէջ կամսց-կամաց նախատելի հեշտափրութեան յարելով—չհեռաքրքրուելով ինչ որ կատարոււմ է մեզանից դուրս. խորասուզուած միայն վաճառականութեան մէջ, անտեղեակ բարձր կեանքից, միայն զբաղուելով օրուայ մեր մարմնի պէտքերով, մինչև յանկարծ գտնենք, առանց տարակուսանքի, ինչ որ արդէն Ձինաստանը գտաւ, որ այս աշխարհում այն ազգը որ սովորել է կղզիացած և անպատերազմ հեշտ կեանք վարել, ստիպուած է վերջումը ուրիշ ազգերին զոհ դառնալ, որոնք առնական ու յառաջադիմական յատկութիւնները կորցրած չեն: Եթէ մենք իսկապէս մեծ ազգ կուղենք լինել, մենք պէտք է ամեն կերպով աշխատենք աշխարհիս մէջ մեծ դեր խաղալ: Մենք չենք կարող մեծ խնդիրների հանդիպելուց խուսափել: Ինչ որ մենք կարող ենք որոշել մեզ համար, այն է՝ թէ արդեօք մենք լաւ թէ վատ կերպով հանդիպենք այդ խնդիրներին: 1898-ին մենք չէինք կարող Սպանիայի հետ դէմ առ դէմ պատերազմ դուրս գալու խնդրից խուսափել: Մենք միայն կարող էինք որոշել, թէ, վախկոտների պէս պէտք է յետ քաշուել կռուից, թէ ասպարէզ նետուել իբրև քաջ և բարձրաոքի ժողովուրդ. և մէջ մտնելուց յետոյ, կարող էինք որոշել, յաջողութիւնը թէ անյաջողութիւնը պէտք է մեր դրօշը պսակէ: Այդպէս է և այժմ: Մենք չենք

կարող խուսափել այն պատասխանատուութիւնից, որը մեզ վրայ դրուած Հաւայիի, Գուբայի, Փորթորիկոյի և Ֆիլիպեան կղզիների մէջ: Բոլորը որ մենք կարող ենք որոշել այն է՝ թէ արդեօք այնպէս պէտք է վարուել, որ մեր ազգին պատիւ բերէ, թէ այնպէս պէտք է անել, որ մեր այդ խնդրի հետ վարուելը մեր պատմութեան մէջ մի սև ու ամօթի էջ թողնէ: Մերժել նրանց հետ յարաբերութիւն ունենալը, նշանակում է վատ վարուել: Մեզ մի խնդիր է տրուած լուծելու: Եթէ մենք յանձն առնենք լուծելու, ի հարկէ միշտ ուղիղ լուծել չկարողանալու երկիւղը կայ, բայց մերժել լուծել յանձն առնելը, միմիայն նշանակում է մենք չենք կարող երբէք ուղիղ լուծել: Երկչոտ մարդը—ծոյլ մարդը, այն մարդը որ վստահութիւն չունի իր երկրին. բարձրակիրթ մարդը, որ կորցրած է մեծ կռուի բարձր առաքինութիւնները, տգէտ մարդը, տխմարը՝ որի հոգին չի կարող զգալ այն զօրեղ բարձրացումն, որը շարժում է «մեծ մարդկանց կայսրութիւնը իրենց ուղեղների մէջ»—այդ բոլորը իհարկէ վախենում են տեսնելով նոր նաւատորմի և բանակի պատրաստութիւնը մեր պէտքերին համեմատ, վախենում են տեսնելով աշխարհիս գործի մէջ մեր դերը կատարելիս, քաօսի միջից օրէնք դուրս բերելով մեծ և գեղեցիկ տաք կղզիներում, որից մեր ղինուորները ու նաւատորմները դուրս են քշել Սպանիացոց դրօշակը: Դրանք են այն մարդիկ, որոնք վախենում են աշխատաւոր կեանքից, որոնք վախենում են միակ ազգային կեանքից, որը արժանի է վարելու: Նրանք հաւատում են այն cloisterof կեանքին, որը ծծում է մի ազգի առաքինութիւնները, ինչպէս և մի անհատի, կամ թէ նրանք կպած են այն յիմար շահախնդիր ոգուն և հաւատքին, որը ազգային կեանքի մէջ վաճառակաւութիւնը ճանաչում է իբրև ամեն ինչ, փոխանակ ճանաչելու որ՝ թէ և մի հարկաւոր տարր է, բայց և այնպէս շատ բաներից մէկն է, որոնք միասին ծաւայում են մի ազգի մեծութեան համար: Ոչ մի երկիր երկար ղիմանալ չի կարող, եթէ նրա հիմքերը դրուած չեն խոր նիւթական յաջողութեան մէջ, որը գալիս է աշխատութիւնից, գործի խանդից ու ձեռնամուխ լինելուց, գժուար ու անխնայ ջանքից արդիւնագործութեան գործօն դաշտի մէջ: Բայց երբէք ոչ մի ազգ հաստատապէս մեծ չի եղել, եթէ նա միայն իր նիւթական յաջողութեան վրայ է յենուած: Ամեն պատիւ պէտք է տալ մեր նիւթական յաջողութեան արքիտէկտներին—արդիւնագործութեան մեծ կապիտաններին, որոնք շինած են մեծ գործարանները, երկաթուղիները. զօրաւոր մարդկանց՝ որոնք ուղեղով կամ ձեռքով

աշխատում են հարստութեան համար, որովհետեւ մեծ է մի ազգի պարտականութիւնը դէպի սրանց և սրանց նմանները: Բայց մեր պարտականութիւնը աւելի մեծ է այն մարդկանց նկատմամբ, որոնց ամենաբարձր տիպը կարելի է գտնել Լինքոլնի նման քաղաքագէտի մէջ, և Գրանդի նման զինուորի մէջ: Նրանք ցոյց տուեցին իրենց կեանքովը, որ նրանք ճանաչում էին գործի օրէնքը—աշխատելու օրէնքը. նրանք աշխատեցին յաջողութիւն ձեռք բերելու համար, իրենց և նրանց համար, որոնք իրենցից կախում ունէին. քայց նրանք ճանաչեցին, որ կային ուրիշ աւելի բարձր պարտականութիւններ—պարտականութիւններ դէպի ազգը և իրենց ցեղը:

Մենք չենք կարող պարփակուած ապրել մեր սահմանների մէջ և կազմել մանրամասնների մի ժողով, որոնք երբէք հոգ չեն անում, թէ ինչ է կատարւում իրենց չորս կողմը: Այդպիսի մի քաղաքականութիւն կարող է մինչև անգամ վատ վերջաւորութիւն ունենալ, որովհետեւ ինչպէս որ ազգերը աճում են և ունենում լայն շահեր և աւելի մօտիկ յարաբերութեան մէջ են մտնում, եթէ մենք պէտք է մեզ պաշտպանենք նաւային և աւետրական շրջանի մէջ առաջին լինելու ձգտման մէջ, մենք պէտք է մեր ուժերը մեր սահմանից դուրս տարածենք: Մենք պէտք է Իստման ջրանցքը շինենք և պէտք է մեր բուռն գցենք այն կէտերը կամ տեղերը, որ կարողանային մեզ Արևելեան և Արևմտեան Ովկիանոսի ճակատագիրը որոշելու ժամանակ մեր խօսքը ընդունել տալ:

Այսքան վաճառանականական կողմի մատին: Միջազգային պատուի կողմից փաստը աւելի զօրաւոր է: Այն թնդանօթները, որոնք որոտացին Մանիլայի և Սանդիակոյի մօտ, մեզ թողեցին փառքի արձագանքը, քայց նրանք թողեցին մեզ համար նաեւ մի կտակուած պտրտականութիւն: Եթէ մենք դուրս քշեցինք մի միջին դարի բռնակալ, միայն վայրենի անարխիստութիւնը տեղ տալու համար, մենք աւելի լաւ արած կը լինէինք, եթէ հրբէք ձեռք առած չլինէինք այդ խնդիրը: Ունայնութիւնից աւելի վատ է ասել, թէ մենք ոչինչ պարտականութիւն չունենք կատարելու և կարող ենք իրենց ճակատագրին թողնել այն կղզիները, որոնք նուաճել ենք: Այդպիսի մի լաւ ընթացք խայտառակ մի ընթացք կլինի: Այդ կղզիների մէջը անմիջապէս քառօր կը ախրէ: Մի աւելի զօրաւոր, քաջ տէրութիւն ներս կը մտնէ և այդ գործը կանէ և մենք մեզ տկարներ ցոյց տուած կը լինենք, անկարող յաջող վերջաւորութեան հասցնելու այն աշխատութիւնը, որ մեծ և մեծագիւ ազգերը ուրախ են յանձն առնելու:

Գործը պէտք է անել: Մենք չենք կարող ազատուիլ մեր պատասխանատուութիւնից. և եթէ մենք մեր ազգին արժանի ենք, մենք պէտք է ուրախ լինենք գործը կատարելու առթի համար, ուրախ պէտք է լինենք այն յարմար առթի համար, որով ներկայ քաղաքակրթութեան դրած սեծ խնդիրներէից մէկին, մեզ հաւասար ցոյց տալ կարող ենք: Բայց թող մենք մեզ չխաբենք խնդրի նշանաւոր լինելու մասին: Թող սխալ չառաջնորդուինք փառամոլութեամբ, չհաշուելով այն դժուարութիւնը, որ կարող է այդ մեր ուժերի վրայ դնել: Ամենից առաւել, թող ինչպէս որ մենք մեր պատիւը գնահատում ենք, պատասխանատուութիւնը մեր վրայ առնենք յատուկ լրջմտութեամբ, քաջութեամբ և բարձր որոշումներով: Մենք պէտք է պահանջենք ամենաբարձր հաւատարմութիւն և նկատողութիւն մեր այն հասարակութեան գործիչներից, որոնք պիտի մարտնչեն այդ նոր խնդիրների հետ: Մենք պէտք է խիստ պատասխանատու ճանաչենք այն հասարակութեան ծառայողներին, որոնք անհաւատարմութիւն են ցոյց տալիս ազգի շահերին կամ թէ տկարութիւն բարձրանալու նոր պահանջների բարձրութեան վրայ:

Ի հարկէ մենք չպէտք է դատենք մի որեւիցէ հասարակական գործիչ միայն մի գործով, այլ յատկապէս պէտք է զգուշ լինենք որ չյարձակուենք այն մարդկանց վրայ, որոնք միայն պատահարներ են և ոչ թէ պատճառներ դժբախտութեան: Թէ ինչ եւ ուզում ասել, թող բացադրեմ բանակով և նաւատորմով: Եթէ քսան տարի առաջ մենք պատերազմի գնայինք, մենք պիտի գտնէինք մեր նաւատորմիդը այնքան անպատրաստ, որքան մեր բանակը: Ան ժամանակ մեր նաւերը չէին կարող յաջողութեամբ կռուել: Սաանեացոց նաւերի հետ, աւելի քան, եթէ մենք այսօր դնենք անմարդ զինուորներ—հոգ չէ որքան քաջ—որոնք զինուած են սև մառուի գործիքներով, կանոնաւոր լաւ մարզուած զինուորների դէմ, որոնք զինուած են նոր սիւստեմի ամենաբարձր տեսակ արագածիդ հրացաններով: Բայց 18-րդ դարի սկիզբներում մեր ազգի ուշադրութիւնը դարձաւ մեր նաւատորմի պակասութեան վրայ: Քօնգրէսը (ծերակոյտի ժողով) ամենախոհեմ կերպով շատ փող յատկացրեց նոր նաւատորմիդ շինելու գործին և մի կարգ կարող ու հայրենասէր քարտուղարների միմեանց յաջորդելուց յետոյ, որոնք երկու կուսակցութեան էլ պատկանում էին, նաւատորմիդը կամաց-կամաց մեծացաւ, մինչև որ մաթերիալը հաւասար եղաւ իւր պէրսոնալին, այն հեռեանքով՝ որ 1898-ի ամառը նա բարձրացաւ իւր տեղը, իբրև ամենալաւ և գեղեցիկ կռուող նաւատորմիդնե-

րից մէկը աշխարհիս մէջ: Մենք արժանաւոր կերպով պատուում ենք այն մարդկանց, որոնք առաջնորդում էին նաւատորմդին այն ժամանակ, երբ նա այդ մեծ գործերը կատարեց: Պատիւ թող լինի քարտուղար Լօնդին և ադմիրալ Դուվէլին—այն կապիտաններին՝ որոնք վարում էին նաւերը պատերազմի մէջ, համարձակ լէյտենանդներին, որոնք մեռան փոքրիկ նաւերի մէջ և վաշինկտոնում եղող պաշտօնապետներին, որոնք հսկեցին, որպէսզի նաւերը այնպէս կառավարուեն, զինուեն պատրաստուեն որամենալաւ հետեանքներ յառաջ բերեն:

Բայց թող միշտ յիշենք, որ այդ բոլորը ոչինչ կարող էր լինել, եթէ անցեալ տասնուհինգ տարուայ մարդիկը իմաստութեամբ մեր նաւատորմիդը չպատրաստէին: Յիշեցէք նաւային քարտուղարներին այդ ժամանակամիջոցում, յիշեցէք սենատորներին և քօնզրէսմաններին, որոնք իրենց քուէով տուեցին այդ փողը, որ հարկաւոր էր նաւեր շինելու և զրահաւորելու մեծ թնդանօթներ շինելու և նաւաստիներ կրթելու համար: Յիշեցէք նաև նրանց, որոնք իրականապէս շինեցին նաւերը, զրահները և թնդանօթները, և յիշեցէք ծովապետ ադմիրալներին և կապիտաններին, որոնք կառավարեցին պատերազմանաւերը, քուշները, ռմբաձիգ նաւերը ծովի վրայ, սովորեցնելով նաւաստիութիւնը և հրացանաձգութիւնը և միասին գործելու ուժը, որը իրենց յաջորդները փառաւոր կերպով ցոյց տուեցին Մանիլայում և Սանթիագոյում: Եւ պարոններ, յիշեցէք յարաբերութիւնն էլ: Յիշեցէք որ արդարութիւնն էլ երկու կողմ ունի:

Հաւատարիմ եղէք այն անձինքներին, որոնք շինեցին նաւատորմիդը, երկրի ապագայի համար, յիշեցէք և այն մարդկանց, որոնք հակառակեցին նաւերի շինութեանը: Կարգացէք «ծերակոյտական արձանագրութիւնը», գտէք այն սենատորներին և քոնզրէսմաններին, որոնք հակառակեցին նոր նաւեր շինելու արտօնութեանը, որոնք հակառակեցին զէնքեր զնելուն» առանց որին նաւերը արժէք չունէին: Որոնք հակառակեցին մեր նաւային դեպարտմենտի յարմար պահպանելուն և ջանացին նաւերի կառավարողների թիւը պակսեցնել: Այն մարդիկը, որոնք այս գործերը կատարեցին, բոլորն էլ մեր երկրի կորստեանն էին աշխատում: Նրանք Մանիլայի և Սանթիագոյի յաղթութեան փառքի մէջ մաս չունեն: Նրանք մեր կապիտանների քաջութեան վրայ հպարտ զգալու պատճառ չունեն և ոչ էլ մեր դրօշակի համբաւին: Նրանց մօթիւնները կարող էին լաւ կամ վատ լինել, բայց նրանց գործքերը չարութեամբ ծանրաբեռնուած էին: Նրանք մեր ազգային պատմութեան դէմ գոծե-
Յունուար, 1907.

ցին, բայց մենք յաղթեցինք չնայելով նրանց չար հակառակութեանը:

Այժմ այդ բոլորը թող մեր ներկայ հասարակական գործիչներին վերաբերենք: Մեր բանակը երբեք այնպէս պատրաստուած չէ, ինչպէս որ պէտք է լինի: Ես չպէտք է քննէի այսպիսի մի ունկնդիրների առաջ, այն տղայական թելադրութեան կարծիքը, թէ եօթանասուն միլիօն ազատասէր ժողովուրդ ունեցող մի ազգ. իր ազատութիւնը կորցնելու վտանգի մէջ է 100,000 զօրք ունենալու պատճառով, որի երկու երրորդը հեռուոր կղզիների մէջ և սահմաններում պիտի ծառայեն և հնդիկներին զսպելով պիտի զբաղուեն: Ոչ մի բարի զգացում և քաջ սիրտ ունեցող անձնաւորութիւն կարող է այսպիսի մի առաջարկութիւն լրջօրէն ընդունել: Եթէ մենք այսպիսի խղճալի մարդիկ լինենք, ինչպիսին կարծիքը նշանակում է, այն ժամանակ մենք ազատութեանը անարժան ենք ամեն դէպքում: Մ. Ն.—ի մէջ, ոչ ոքի երկիրը այնքան պարտական չէ, որքան քաջ պաշտօնեաներին, կանոնաւոր զօրքին և նաւաստիներին: Երկիրը չունի ուրիշ մէկը, որից քիչ պիտի վախենայ և չունի ուրիշը, որով աւելի պիտի հպարտանայ և որը աւելի բարձրացնելու պիտի աշխատի:

Մեր զօրքը հիմքից բարենորոգելու կարօտութիւն ունի ոչ միայն մեծացնելու—և բարենորոգութիւնը կարող է միայն դալ, իբրեւ հետեանք օրէնսդրութեան: Մի յարմար գէներալներ խումբ պէտք է հաստատուի և կոմիսարների, կարգապահի, գլխաւոր մատակարարի պաշտօնները պէտք է զօրքերի շարքից լրացնել: Ամենից վեր զօրքին պէտք է միջոց տալ մեծ խումբերով մարզելու: Այլևս մենք երբեք չպէտք է տեսնենք, ինչպէս որ տեսանք սպանիացոց պատերազմի ժամանակ, գեներալները մեծ թաժանումների հրամանատար, որոնք երբեք միանգամից երեք խմբի հրամանատար եղած չէին: Բայց և այնպէս անհաւատալի է ասելու, որ Քոնգրէսը այդ պատերազմից մի քանի դասեր սովորելու անկարողութիւն է ցոյց տուել: Երկու մասի մէջ էլ կային մարդիկ, որոնք հակառակ էին պատերազմի հրատարակելուն, որոնք հակառակեցին թաղադրութիւն կնքելուն, որոնք հակառակեցին զօրքի բարձրացնելուն կամ աւելացնելուն և որոնք մինչև անգամ հակառակեցին աժան գնով նաւերի համար զէնք գնելուն, որով և վերջ դրին նոր պատերազմանաւեր շինելուն: Եթէ առաջիկայ տարիներում մի դժբախտութիւն պատահի մեր զօրքին, ծովի վրայ թէ ցամաքում և Մ. Ն.—ին նախատինք բերէ, յիշեցէ՛ք որ յանցանքը այն մարդկանց վրայ է, որոնց անունները Քոն-

կրէսի գրքի մէջ երևում է այդ հարցին հակառակ: Նրանց վրայ կընկնի մեր գրօշի անպատուութեան և ամեն մի զինուորի մահուան պատասխանատուութեան ծանրութիւնը, և ձեր ու այս երկրի մարդկանց վրայ կընկնէ յանցանքը, եթէ դուք չմերժէք անսխալ կերպով, ինչ որ այդ մարդիկ արել են: Յանցանքը չի ընկնիլ անվարժ գօրքի անշարժ հրամանատարի վրայ, մի դեպարտմենտի քաղաքական պաշտօնեաների վրայ, որոնց կանոնաւորումը բոլորովին զանցէ առնուած, կամ թէ մի անբաւական թւով նաւեր ունեցող ադմիրալի վրայ: Բայց այն հասարակութեան վրայ, որոնք ողբալի կերպով կանխապէս չեն խորհած այդ չարիքի առաջն առնելու համար—և այն ազգի վրայ, որը այդ հասարակական գործիչների հետեւն է կանգնում:

Այսպէս ներկայ ժամում մեր եղբայրների արեան և իրենց վայրենի և տգէտ թշնամիների արեան պատասխանատուութեան մեծ մասը, ընկնում է այն մարդկանց շէմքի վրայ, որոնք երկար դիմացան խաղաղութեան դաշնադրութեան կապելուն և նրանց վրայ, որոնք աւելի քան յիմար խօսքերով հրաւիրեցին վայրենի ժողովրդին պատերազմի մէջ նետուել, որը աղէտալի պիտի լինէր իրենց համար—և մի պատերազմ նաևս, որի մէջ մեր քաջ զինուորները, որոնք հետևում են մեր դրօշակին, պիտի իրենց արիւնովը վճարեն, այն անամօթ, մերկ մարդասէր տղաների համար, որոնք նստում են տանը խաղաղութեան մէջ:

Զօրքը և նաւատորմիդը սուր ու վահան են, որ պէտք է մեր ազգը կրէ, եթէ ազգերի մէջ իր պարտքը կատարել է ուղիւ—եթէ չպէտք է կանգնի միայն իբրև արևմտեան կիսագնդի Զինաստանը: Մեր յարմար ընթացքը դէպի Սպանիայից առած Այրեցեալ Գոտիի կղզիները այն է, որ այդ ընկնում պարտականութիւնը մեզ վրայ դրեց: Ի հարկէ մենք ստիպուած ենք մեր տան գործերը լաւ կերպով կառավարել: Մենք պէտք է տեսնենք՝ որ քաղաքական հաւատարմութիւն կայ, քաղաքական մաքրութիւն, քաղաքական բարի զգացում մեր ազգի, նահանգի և քաղաքի կառավարութեան մէջ: Մենք պէտք է աշխատենք պաշտօնի առաքելութիւն ձեռք բերելու համար, անհատական զգացման ամենալայն ազատութեան համար, ուր որ կարելի է, և հաւասարակական զգացման ամենախոհեմ ընտրովի համար, ուր որ այդ հակառակ է շատերի բարեկեցութեանը: Բայց որովհետև մենք մեր տունը լաւ կարգի տակ դրած ենք, մենք դրանով ազատ չենք մեր պարտքը կատարելուց աշխարհի մեծ դորժերում: Մարդու առաջին պարտա-

կանութիւնը դէպի իր տունն է, բայց նա դրանով ազատ չէ դէպի նահանգը ունեցած իր պարտքից, որովհետեւ եթէ նա իր երկրորդ պարտքը կատարելուց յետ է մնացել, նա ազատութիւնը կորցնելու պատժի տակ է մնում: Միւսնոյն կերպով՝ մինչդեռ մի ազգի առաջին պարտականութիւնը իր սահմանի մէջ է, նա դրանով ազատ չէ իր պարտականութիւնները կատարելուց, ընդհանուր աշխարհի նկատմամբ, և եթէ նա մերժում է այդ, նա միայն կորցնում է իւր իրաւունքը—մի տեղ ձեռք բերելու համար, մարդկային ճակատագիրը ձեռք բերող ժողովրդների մէջ:

Ամերիկական հնդիկների և Ֆիլիպպին կղզիների մէջ միանման մենք դժուարալուծելի խնդիրներ ունենք մեր առաջը դրած: Վախկոտութիւն է այդ ուղիղ կերպով լուծելուց քաշուիլը. որովհետեւ դրան պէտք է լուծել, եթէ մենք չենք լուծիլ, մեզանից աւելի զօրեղ ու մարդասէր ազգերից մէկը կանի: Եթէ մենք տկար ենք և անձնասէր, կամ շատ յիմար դրան լուծելու համար, ուրիշ զօրեղ ու կարող ժողովուրդ պիտի յանձն առնէ լուծելու: Անձնականապէս ես իմ երկրի մեծութեանը և իմ հայրենակիցների ընթացքին շատ թունդ հաւատացողներից եմ, մի բոլոր չեմ կարող ընդունել, որ մենք ստիպուած պէտք է լինենք ամօթալի կերպով յետ քաշուիլ:

Խնդիրները տարբեր են տարբեր կղզիների մէջ: Փորթորիկոն մեծ չէ, մենակ չի կարող մնալ: Մենք պէտք է կառավարենք նրան լաւ և իմաստութեամբ—էականապէս իր ժողովրդի շահի համար: Կուբան, իմ դատողութեամբ, պէտք է ինքը որոշէ, թէ ո՞վ պիտի կառավարէ իրան, մի անկախ պետութիւն պէտք է լինի, թէ հասարակապետութիւններից ամենազօրեղի մի ժառը:

Բայց մինչև կարգ աւ կանոնի հաստատուիլը, մենք պէտք է մնանք այնտեղ նրանց ապահովելու համար: Անվերջ դատողութիւն, չափաւորութիւն և քաջութիւն պէտք է ցոյց տան մեր զինուորական և քաղաքական ներկայացուցիչները կղզին խաղաղ պահպանելու, աւաղակախմբերին արմատախիլ անելու մէջ և միւսնոյն ժամանակ ճանաչելով արժանիքը՝ այն մարդկանց, որոնք կոռուցին Կուբայի ազատութեան համար:

Ֆիլիպպին կղզիները աւելի ծանր խնդիր են ներկայացնում, նրանց ազգաբնակչութիւնը կազմուած է կիսավայրենիներից, քրիստոնեաներից, պատերազմասէր մուսուլմաններից և վայրենի հեթանոսներից: Նրանց մեծամասնութիւնը ինքնակառավարութեան պատրաստ չեն և պատրաստուելու էլ ոչ մի նշան ցոյց չեն տալիս: Ուրիշները գուցէ ժամանակով պատ-

բաստ լինեն, բայց ներկայում կարող են միայն մաս ունենալ ինքնակառավարութեան մէջ, մի խոհեմ կառավարչի ձեռքի տակ, շատ օգտակար կերպով: Մենք սպանիացոց բռնակալութիւնը վանած ենք կղզիներէց: Եթէ այժմ մենք թոյլ տանք, որ վայրենի անիշխանականութիւնը փոխանցէ նրան, մեր գործը վնասակար է եղած և ոչ թէ օգտակար: Ես չեմ կարողանում համբերել՝ այն մարդկանց, որոնք վախենում են ֆրիւպպեան կղզիների կառավարութիւնը յանձն առնելուց և որոնք բացարձակաբար խոստովանում են թէ վախեցում են և կամ քաշում են դրանից, որովհետեւ ծախք ու չարչարանքը շատ է: Ես ևս դեռ ևս աւելի անհամբեր եմ այն մարդկանց հետ, որոնք մարդասիրութիւնը դիմակ են շինում իրենց վախկոտութիւնը ծածկելու համար և որոնք ճառում են «ազատութեան» և «կառավարութեան արտօնութեան» մասին, որպէսզի իբրը կատարեալ մարդ, իրենց պարտքը կատարած չլինելու համար, պատճառ ունենան: Նրանց վարդապետութիւնը եթէ յառաջ տալուի, մեզ կպարտաւորեն թողնել Արիզոնայի Ապաչները իրանց փրկութեան համար իրենք աշխատեն և չմիջամտել Հնդկիների պահպանութեան համար: Նրանց վարդապետութիւնը դատապարտում է ձեր և իմ նախահայրերի մինչև անգամ Միացեալ Նահանգներում բնակութիւն հաստատելը: Անգլիայի Հնդկատանի և Եգիպտոսի տիրելը, մեծ օգուտ է տուել Անգլիային, որովհետեւ դա կրթել է մարդկային մի սերունդ, որը սովորած է նայել հասարակական կեանքի աւելի բարձր և մեծ կողմին: Այդ աւելի օգտակար է եղել և Հնդկաստանին ու Եգիպտոսին: Եւ վերջապէս ամենից առաւել՝ այդ պատճառ է եղել քաղաքակրթութեան յառաջադիմութեանը: Այսպէս՝ եթէ մենք մեր պարտականութիւնը կատարենք ֆրիւպպեան կղզիներում, մենք աւելացրած կլինենք այն ազգային հրուշակը, որը ազգային կեանքի ամենաբարձր և ամենալաւ մասն է և մեծապէս օգնած կլինենք այդ կղզիի բնակիչներին և ամենից առաւել, մենք մեր դերը լաւ կատարած կլինինք մարդկային ազգի բարձրացման գործի մէջ: Բայց այդ գործը անելու համար միշտ յիշեցէ՛ք որ մենք պէտք է ցոյց տանք ամենաբարձր աստիճանի քաջութիւն, հաւատարմութիւն և լաւ դատողութիւն: Դիմադրութիւնը արմատախիլ պէտք է անել: Ամենաառաջին և գլխաւոր գործը անելու համար, մեր դրօշի գերիշխանութիւնը հաստատելն է:

Մենք պէտք է վար գլորենք զինուած հակառակութիւնը, նախ քան թէ մենք կարող ենք ուրիշ բան անել, և բանակցութիւն, տարակուսութիւն չպէտք է լինի, մեր թշնամու հետ

գործ ունենալիս, իսկ ինչ վերաբերում է մեր երկրում եղող այն մարդկանց, որոնք քաջալերում են թշնամուն, մենք կարող ենք նախատեսել կերպով անտես անել նրանց. բայց այդ էլ պէտք է յիշել, որ նրանց ասածները արհամարհելի լինելուց ի դատ, չեն ազատում մատնութիւն լինելուց:

Երբ մենք զինուած հակառակութիւնը միանգամայն արգելած ենք, երբ միանգամից մեր կառավարութիւնը ճանաչուած է, այն ժամանակ աւելի դժուար հարց կըսկսի, որովհետեւ այն ժամանակ մենք պէտք է տեսնենք, որ կղզիները բոլորովին արդարութեամբ են կառավարուած և լաւ դատողութեամբ: Եթէ մենք թոյլ տանք, որ կղզու հասարակական պաշտօնները որս դառնան պոլիտիկաների աւերումներից, մենք սկսած կլինէինք գնալ այն ճանապարհով, որով Սպանիան գնաց դէպի իւր կործանումը. Մենք պէտք է ուղարկենք այնտեղ միայն կարող և լաւ մարդիկ, ընտրուած իրենց յարմարութեան համեմատ և ոչ թէ ընտրուած իրենց կուսակցութեան համեմատ և այդ մարդիկ ոչ միայն պէտք է հաւասար և անկողմնակալ կերպով դատեն ընդհանրը ու ծառայեն իրենց կառավարութեանը հաւատարիմ ու անկեղծ կերպով, այլ և պէտք է ցոյց տան խիստ տակտ և հաստատամտութիւն, յիշելով որ այդ ժողովուրդի մօտ, որի հետ մենք գործ ունենք, տկարութիւնը յանցանքների ամենամեծն է և որ տկարութիւնից յետոյ, գալիս է նրանց սկզբունքների և նախապաշարումների նկատումն առնելու պակասութիւնը:

Ես քարոզում եմ ձեզ, ուրեմն, իմ հայրենակիցներ, որ մեր երկիրը պէտք ունի ոչ թէ հեշտասէր, այլ անդու ձգտող կեանքերի:

Քսաներորդ դարը բացում է մեր առջևը, շատ մեծ ազդերի դատալինքով: Եթէ մենք մի կողմ կանգնենք պարապ, եթէ մենք միայն փնտռենք ուռած, ծոյլ հեշտութիւնը և անարգ խաղաղութիւնը, եթէ մենք փախչենք դժուար մրցումից, ուր մարդիկ պիտի յաղթեն, իրենց կեանքը վտանգի ենթարկելով և իրենց բոլոր սիրելիների կորստեան վտանգով, այն ժամանակ աւելի քաջ և զօրաւոր ժողովուրդները մեզանից կանցնեն և աշխարհի իշխանութիւնը իրենց համար կառնեն: Թող ուրեմն քաջութեամբ դէմ առ դէմ իջնենք կեանքի կռուի դաշտը, որոշած մեր պարտականութիւնը լաւ մարդու պէս կատարելու, որոշած՝ արդարութիւնը վեր բարձրացնելու, գործով և խօսքով, որոշած՝ անվախ և հաւատարիմ լինելու, բարձր զաղափարներին ծառայելու, բայց և այնպէս գործնական մեթոդներ գործածելով: Ամենից առաւել՝ թող ոչ մի ձգտումից

չվախենանք, բարոյական թէ ֆիզիկական, ազգի մէջ կամ թէ աղքից դուրս, միայն վստահ լինելով՝ որ ձգտումը արդարացի է, որովհետեւ միայն աշխատութիւնով դժուար ու վտանգաւոր ձգտումով է որ մենք պէտք է վերջապէս հասնենք ճշմարիտ աղգային միութեան նպատակակէտին:

Քժ. Ե. Տ. Սարգիս

ՅԻՇԻՐ, ՀՈՂԱԾԻՆ...

(ՊԻԵՆԷԵԼԻՏ)

Յիշիր, հողածին, որ պարտք կայ վրրադ,
Օգնելու նրան, ով մերկ ու աղքատ,
Հոգսի բեռան տակ՝ շրջում է ցաւոտ,
Աչքին արտասուք, օգնութեան կարօտ...
Յիշիր, որ Աստուած և՛ նրան, քեզ պէս,
Ստեղծել է ազատ, բախշել միապէս
Սուրբ իրաւունքներ—ապրել երջանիկ,
Ճաշակել կեանքի վայելք ու բարիք:

Յիշիր և այն քան, ազնիւ, անձնուէր
Նահատակներին, որոնք անվեհեր
Յառանջ են կոչել անուս ամբոխին,
Դաւինու տեղ՝ փրշեայ պըսակներ գըլխին...
Թող խեղճ եղբայրներդ գտնեն ապաստան
Խաղաղ յարկի տակ հիւրասէր քո տան.
Եւ ազատ վշտից, հեռու փոթորկից,
Քաղեն սիրոյ խօսք—եղբօր շըրթունքից:

Ալ. Ժատուրեան